

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
У СПЕЦІАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ****PECULIARITIES OF JUDICIAL PROCEEDINGS
IN SPECIAL CRIMINAL PROCEEDINGS**

Шумейко Д.О., к.ю.н.,
викладач кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

Проаналізовано норми глави 28 КПК України та визначено особливості судового розгляду під час здійснення спеціального кримінального провадження до яких належать: умови здійснення спеціального судового провадження; вимоги до прокурора та порядок дій суду; обов'язкова участь захисника; спеціальний порядок інформування обвинуваченого; порядок дій суду у випадку, якщо перестали існувати умови для спеціального судового провадження; обов'язковість дослідження всіх доказів. Наголошено, що законодавець передбачив низку процесуальних механізмів, що покликані забезпечити дотримання прав обвинуваченого, який не бере особистої участі у судовому розгляді. Деякі з них застосовуються винятково у спеціальному судовому провадженні, а деякі можуть бути реалізовані у провадженні у звичайному порядку за певних умов. З'ясовано, що відмінні та спільні процесуальні вимоги щодо здійснення спеціального досудового розслідування і спеціального судового провадження, можуть враховуватись у практичній діяльності для інформаційної компенсації асиметричності правового регулювання. Обов'язок суду у випадку здійснення спеціального судового провадження досліджувати всі надані докази кореспондується з обов'язком сторін добросовісно користуватися наданими законом процесуальними правами, утримуватись від дій, що зумовлюють затягування судового процесу, та обов'язком суду вживати передбачені процесуальним законом заходи для скорочення періоду судового провадження. Зроблено висновок, що здійснення захисту за призначенням не є порушенням права на захист. У оцінці ефективності захисту потрібно орієнтуватись не тільки на процесуальну активність захисника, а й враховувати інші критерії, зокрема своєчасність, кваліфікованість, послідовність позиції, а головне – відповідність дій захисника призначенню захисту: з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого – тобто інтересам підзахисного. У спеціальному судовому провадженні, якщо підозрюваний, обвинувачений не контактує із призначеним захисником на суд покладається не тільки обов'язок щодо забезпечення права на захист, а й оцінка ефективності захисту.

Ключові слова: спеціальне судове провадження, судовий розгляд, спеціальне кримінальне провадження, прокурор, суд.

The norms of Chapter 28 of the Criminal Procedure Code of Ukraine are analyzed and the peculiarities of court proceedings during the execution of special criminal proceedings, which include: the conditions of special court proceedings; requirements for the prosecutor and the procedure for the court; mandatory participation of the defender; special procedure for informing the accused; the procedure for court action if the conditions for special court proceedings cease to exist; the obligation to examine all the evidence. It was emphasized that the legislator envisaged a number of procedural mechanisms designed to ensure the observance of the rights of the accused, who does not personally participate in the trial. Some of them are used exclusively in special court proceedings, and some may be implemented in ordinary proceedings under certain conditions. It has been found that the distinct and common procedural requirements for the conduct of special pre-trial investigation and special judicial proceedings may be taken into account in practical activities to compensate for the asymmetry of legal regulation. The duty of the court in the case of special court proceedings to examine all the evidence presented corresponds with the obligation of the parties to exercise in good faith the procedural rights granted by law, to refrain from actions that delay the trial, and the duty of the court to take measures provided for by the procedural law to reduce court proceedings. It is concluded that the implementation of the protection by purpose is not a violation of the right to protection. In assessing the effectiveness of the defense, it is necessary to focus not only on the legal activity of the defender, but also take into account other criteria, such as timeliness, qualification, consistency of position, and most importantly - the suitability of the defender's actions to the purpose of defense: clarifying circumstances that challenge suspicion or accusation, alleviation whether they exclude the criminal liability of the suspect, the accused - that is, the interests of the client. In a special court proceeding, if the suspect is not in contact with the appointed defense counsel, the court is not only obliged to ensure the right to defense but also to evaluate the effectiveness of the defense.

Key words: special court proceedings, court proceedings, special criminal proceedings, prosecutor, court.

Постановка проблеми. Судовий розгляд під час здійснення спеціального судового провадження (ССП) здійснюється відповідно до загальних положень судового розгляду, який визначається як основна стадія кримінального провадження, в якій суд колегіально або суддя одноособово за участю сторін з дотриманням усіх засад кримінального провадження розглядає кримінальне провадження по суті, тобто вирішує питання про наявність чи відсутність діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа, про наявність складу кримінального правопорушення у цьому діянні, про наявність чи відсутність вини обвинуваченого у вчиненні цього кримінального правопорушення, про необхідність призначення обвинуваченому покарання за вчинене ним кримінальне правопорушення та інші питання, передбачені законом (ст. 368 КПК України) [1, с. 29].

Незважаючи на те, що законодавець у окремій нормі (нормах) не визначає особливостей здійснення судового розгляду у спеціальному кримінальному провадженні (СКП), такі особливості існують, а їх застосування передбачає необхідність забезпечення низки гарантій для обвинуваченого та інших дій суду задля забезпечення відпо-

відності такого судового розгляду загальним засадам кримінального провадження.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про увагу науковців до досліджуваної тематики. Питання нормативного регулювання та практики застосування СКП та, зокрема, судового розгляду досліджені Ю. П. Алєніним, І.В. Басистою, Є. Г. Бендерською, Г. П. Власовою, Д. Т. Арабулі, В. І. Галаганом, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевим, О. М. Дроздовим, О. В. Захарченком, І. І. Сливичем, О. П. Кучинською, О. В. Маленком, В. Т. Маляренком, Г. В. Матвієвською, О. О. Нагорнюком-Данилюком, Р. Г. Пєсцовим, М. А. Погорєцьким, В. О. Попєлюшком, О. Ю. Татаровим, В.М. Трофименком, В. М. Трубініковим, Т. В. Трубініковою, Л. Д. Удаловою, С. Л. Шаренко, А.В. Шевчишеним, О. Г. Шило, О. Г. Яновською та іншими.

Метою цієї роботи є аналіз нормативних вимог щодо процесуального порядку судового розгляду та з'ясування його особливостей під час здійснення СКП.

Виклад основного матеріалу. Системний аналіз положень КПК України, що стосуються здійснення СКП показав, що питанням судового провадження і його найважливішої складової – судового розгляду, законодавець

практично не приділив уваги. Видається, що поряд із детальним нормативним регулюванням судового розгляду, окремі згадування про вимоги до дій суду у разі здійснення спеціального судового провадження не вирішують проблеми нормативного забезпечення судового розгляду у СКП. Керуючись правилом, згідно з яким судовий розгляд у СКП здійснюється за загальними правилами судового розгляду, ми звернулись до положень глави 28 КПК України, а також до всього масиву нормативного регулювання СКП з метою з'ясувати особливості здійснення судового розгляду та визначити можливості урахування інших норм задля інформаційної компенсації недостатнього правового регулювання.

Якщо порівняти правові приписи, які регламентують порядок здійснення спеціального досудового розслідування (СДР) і ССП, можна визначити їх подібні і відмінні риси, що доцільно брати до уваги при виконанні низки дій у судовому провадженні.

Так, відмінними процесуальними вимогами здійснення СДР і ССП є:

- нормативно визначений обов'язок прокурора додати до клопотання про здійснення спеціального судового провадження матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження (для спеціального досудового розслідування такого обов'язку у правових нормах не передбачено, що потрібно нормативно врегулювати);

- наслідки припинення існування підстав для здійснення спеціального досудового розслідування (продовжується у загальному порядку), спеціального судового провадження (судовий розгляд розпочинається спочатку згідно із загальними правилами);

- можливість повторного звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування (за наявності нових обставин), для спеціального судового провадження такого порядку законодавчо не передбачено (потрібно законодавчо визначити порядок повторного звернення прокурора з клопотанням про здійснення спеціального судового провадження).

Спільними ознаками є:

- необхідність постановлення ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження;

- обов'язкова участь захисника;

- порядок вручення процесуальних документів.

Звертає увагу також те, що законодавець розмістив правові норми таким чином, що рішення ССП може бути ухвалене тільки під час судового розгляду. Проте, на практиці часто таке рішення ухвалюється на стадії підготовчого провадження, що відповідає позиції, згідно з якою підготовче провадження є стадією судового розгляду, тому задля однакового розуміння норм закону потрібно узгодити відповідні положення.

Ще одне спільне проблемне питання що стосується нормативного регулювання СДР і ССП.

До втрати чинності п.20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України щодо тимчасового порядку судового розгляду у кримінальному провадженні злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, органи досудового розслідування і суд при здійсненні СКП керувались нормами КПК України та спеціальним законодавством. Проте наразі ситуація змінилась.

Ухвалі слідчого судді зазначено, що згідно з п.20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України тимчасово, але не пізніше дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування у газеті «Урядовий кур'єр» відповідного повідомлення його керівником): судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу, а також у цьому пункті, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (in absentia), крім неповнолітнього, який

- переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук,

- чи який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності

- та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Вимоги щодо особливостей застосування глави 24-1 цього Кодексу, передбачені цим пунктом, поширюються на кримінальні провадження, у яких підозрюваний, крім неповнолітнього, на момент звернення до суду з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування або обвинувальним актом оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук, чи понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні відомості, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Відповідно до повідомлення директора Державного бюро розслідувань, опублікованому в офіційному урядовому виданні «Урядовий кур'єр» Державне бюро розслідувань офіційно починає свою роботу 27 листопада 2018 року.

Отже з 27.11.2018 припинилася дія п.20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України щодо тимчасового порядку судового розгляду у кримінальному провадженні злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу.

У зв'язку з цим судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу регулюється виключно положеннями ч.3 ст.323 КПК України.

Тобто, судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (in absentia), крім неповнолітнього, за сукупності таких обставин, якщо:

- обвинувачений переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження);

- обвинувачений оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук;

- до клопотання прокурора додано матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження [2].

Як було зазначено, до втрати чинності згаданих положень, суд, крім КПК України, керувався спеціальним законодавством. Так, в судовій ухвалі зазначено, що відповідно до ч.3 ст. 323 КПК України судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297-1 цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (in absentia), який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Вимогами ст. 5 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» № 1362-VII від 12.08.2014 року передбачено, що ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (непритуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває в районі проведення антитерористичної операції, та оголошення його у розшук є підставою для здійс-

снення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, з особливостями, встановленими цим Законом.

Вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук не поширюється на випадки, якщо вирішується питання про застосування стосовно цих осіб спеціального кримінального провадження.

Згідно з вимогами ч.2 ст. 6 цього ж Закону закони та інші нормативно-правові акти України діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переходять на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» № 119- VIII від 15.01.2015 року передбачено, що тимчасова дія положення ч.5 ст. 139, ч.2 ст. 297-1, п.4 ч.2 ст. 297-2, ч.1 та абзацу третього ч.3 ст. 297-4, абзацу першого ч.3 ст. 323 КПК України поширюється на осіб які перебувають на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції та /або оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Оскільки ОСОБА_1 обвинувачується у вчиненні особливо тяжкого злочину проти основ національної безпеки України, а також ухиляється від органів суду, перебуває на тимчасово окупованій території АР Крим, його оголошено у розшук, а тому судові провадження по даному кримінальному провадженню може здійснюватися за відсутності обвинуваченого у порядку спеціального судового провадження [3].

Нормативні ініціативи у цьому напрямі сформульовані, проте досі не були предметом розгляду законотворців.

Повертаючись до питання порядку здійснення ССП, потрібно зазначити, що законодавець визначає для нього певні умови та особливості, які не виокремлює у самостійній нормі.

Отже, для ССП визначено:

- 1) умови для здійснення ССП: повнолітній вік обвинуваченого; вчинення ним злочину, передбаченого ч. 2 ст. 297-1 КПК України;
- 2) переховування обвинуваченого від органів слідства і суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; оголошення у міждержавний/міжнародний розшук;
- 3) вимоги до прокурора та порядку дій суду: подання клопотання прокурором; надання матеріалів, про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження;
- 4) постановлення ухвали стосовно обвинуваченого (обвинувачених) щодо якого (яких) існують підстави для здійснення ССП;
- 5) обов'язкова участь захисника;
- 6) порядок інформування обвинуваченого про хід і результати ССП: надсилання повісток про виклик за останнім відомим місцем його проживання чи перебування; надсилання захиснику процесуальних документів, які підлягають врученню обвинуваченому; публікація інформації у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження про повістки і процесуальні документи;
- 7) презумпція обізнаності у разі дотримання вимог щодо повідомлення обвинуваченого, який ухиляється від отримання повідомлення;
- 8) можливість судового розгляду у одному кримінальному провадженні за наявності у такому провадженні інших обвинувачених за клопотанням прокурора;
- 9) порядок дій суду у разі, якщо підстави для ССП перестали існувати:

подальший судовий розгляд розпочинається спочатку; 8) обов'язковість дослідження всіх наданих доказів.

Цей перелік не можна вважати вичерпним, він лише включає безпосередні вказівки КПК України про особливості здійснення ССП. Під час судового провадження можуть виникнути ситуації, які прямо не передбачені КПК України для ССП, проте їх вирішення потребуватиме застосування особливостей реалізації складових інституту СКП, наприклад, дії, які передбачають обов'язкову участь обвинуваченого. Так, зміна обвинувачення в суді потребуватиме надання копії обвинувального акта обвинуваченому, а оскільки це неможливо здійснити безпосередньо, буде застосований порядок, передбачений ст. 297-5 КПК України.

Отже, законодавець передбачив низку процесуальних механізмів, що покликані забезпечити дотримання прав обвинуваченого, який не бере особистої участі у судовому розгляді. Деякі з них застосовуються винятково у ССП, а деякі можуть бути реалізовані у провадженні у звичайному порядку за певних умов.

Однією з найважливіших гарантій прав обвинуваченого у ССП є обов'язкова участь захисника.

Незважаючи на постійний науковий інтерес до проблем участі захисника у кримінальному провадженні, питання його діяльності саме у ССП є малодослідженими. Для ССП актуальні загальні проблеми щодо процесуального статусу захисника, способу визначення його прав у КПК України, узгодженості КПК України з положеннями спеціального законодавства, що стосується діяльності адвокатів, співвідношення процесуальних можливостей збирання доказів стороною обвинувачення і захисту тощо. Проте діяльність захисника у ССП має низку особливостей, які впливають на рух процесу і його відповідність стандартам прав людини.

Одним з актуальних залишається питання участі захисника за призначенням, який не контактує з підзахисним.

Убачається, що здійснення захисту за призначенням не є порушенням права на захист і спірні ситуації тут будуть вирішуватись радше з позицій ефективності захисту, де, на нашу думку, потрібно орієнтуватись не тільки на процесуальну активність захисника, а й враховувати інші критерії, зокрема своєчасність, кваліфікованість, послідовність позиції, а головне – відповідність дій захисника призначенню захисту: з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого – тобто інтересам підзахисного.

У ССП, якщо підозрюваний, обвинувачений не контактує із призначеним захисником на суд покладається не тільки обов'язок щодо забезпечення права на захист, а й оцінка ефективності такого захисту.

Законодавець також передбачає, що якщо підстави для постановлення судом ухвали про спеціальне судове провадження перестали існувати, подальший судовий розгляд розпочинається спочатку згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом (ч. 4 ст. 323 КПК України). З буквального розуміння підстав для здійснення ССП убачається, що йдеться про випадки добровільної участі обвинуваченого у судовому засіданні або результативності його розшуку, затримання, екстрадиції.

Проте, підстави для здійснення ССП потрібно розглядати ширше, ніж як тільки наслідок неприбуття обвинуваченого, зокрема як вчинення ним дій, передбачених ч. 2 ст. 297-1, оголошення у міждержавний та/або міжнародний розшук (що і передбачено у ч. 3 ст. 323 КПК України).

Отже, підставами для здійснення судового розгляду спочатку є:

- добровільне прибуття обвинуваченого для участі в судовому розгляді або його затримання, або у інший спосіб було забезпечено його участь у судовому розгляді;

– припинення міжнародного розшуку;
– вилучення з ч. 2 ст. 297 КПК України складу злочину в учиненні якого обвинувачується особа або зміна обвинувачення в суді.

Тут потрібно звернути увагу на законодавче формулювання «подальший судовий розгляд розпочинається спочатку», убачається, що існуюча конструкція не зовсім вдала, адже як подальший судовий розгляд може розпочинатись? Напевно, правильним буде формулювання: судовий розгляд розпочинається спочатку, а зважаючи на позиції, які були висловлені щодо доцільності розгляду клопотання про здійснення ССП, такий розгляд має починатись за стадії підготовчого провадження. Тому, ч. 4 ст. 323 КПК України потрібно викласти у такій редакції:

4. Якщо підстави для постановлення судом ухвали про спеціальне судове провадження перестали існувати, *судовий розгляд* розпочинається спочатку *зі стадії підготовчого провадження* згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом.

Суд має надавати особливого значення охороні прав та законних інтересів обвинуваченого як учасника спеціального кримінального провадження забезпеченню повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб до обвинуваченої особи була застосована належна правова процедура в контексті приписів ст. 2 КПК України з дотриманням всіх загальних засад кримінального провадження з урахуванням особливостей, встановлених законом. Ці особливості вимагають від суду особливо критичної та прискіпливої оцінки доказів обвинувачення, тому до доказування у даному випадку висуваються підвищені вимоги. У випадку ССП законодавець передбачив обов'язок суду досліджувати всі надані докази (ч.2 ст. 349 КПК України).

Незважаючи на однозначність правової вказівки, у судовій практиці існують випадки застосування цього положення із урахуванням обставин провадження.

Наприклад, у вирокі, постановленому за результатами ССП зазначено, що сторона захисту послалась на несправедливість судового розгляду, яка полягала у відмові в допиті значної частини ініційованих нею свідків, відмові в дослідженні важливих доказів.

Суд зауважує, що у даному кримінальному провадженні було допитано за клопотанням сторони обвинувачення, яке підтримала сторона захисту, 37 свідків; лише за ініціативою захисту додатково допитано 15 свідків та 2-х експертів; досліджені усі надані стороною захисту письмові, відео та аудіо докази, розглянуті усі заяви та клопотання захисників та обвинуваченого.

Зокрема, задоволено клопотання про допит свідків ..., однак, вказані свідки на багаторазові виклики до суду не прибули, інформації про поважність причин своєї неявки

до суду не надали, як і не скористалися наданою судом можливістю надати показання шляхом відеоконференцз'язку.

Таким чином, на думку суду, сторони захисту була надана реальна можливість надати докази та обґрунтувати усі аргументи, які вона вважала важливими для справи.

Лише у тих випадках коли, клопотання сторони захисту були спрямовані на повторне дослідження обставин, які вже були у повній мірі досліджені судом, зокрема, про допит свідків щодо обставин, які вже повідомили інші свідки, а також коли клопотання захисту були спрямовані не на реалізацію права спростувати обвинувачення, а подані з метою унеможливити виконання судом функції правосуддя та ухвалення судового рішення у справі, суд відмовляв у їх задоволенні.

Суд враховував, що передбачене ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право особи на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку кореспондується з обов'язком добросовісно користуватися наданими законом процесуальними правами, утримуватись від дій, що зумовлюють затягування судового процесу, та вживати надані процесуальним законом заходи для скорочення періоду судового провадження (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Юніон Еліментарія Сандерс проти Іспанії» від 7 липня 1989 року) [4].

Висновок. Відмінні та спільні процесуальні вимоги щодо здійснення спеціального досудового розслідування і спеціального судового провадження, можуть враховуватись у практичній діяльності для інформаційної компенсації асиметричності правового регулювання.

Обов'язок суду у випадку здійснення спеціального судового провадження досліджувати всі надані докази кореспондується з обов'язком сторін добросовісно користуватися наданими законом процесуальними правами, утримуватись від дій, що зумовлюють затягування судового процесу, та обов'язком суду вживати передбачені процесуальним законом заходи для скорочення періоду судового провадження.

Здійснення захисту за призначенням не є порушенням права на захист. У оцінці ефективності захисту потрібно орієнтуватись не тільки на процесуальну активність захисника, а й враховувати інші критерії, зокрема своєчасність, кваліфікованість, послідовність позиції, а головне – відповідність дій захисника призначенню захисту: з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого – тобто інтересам підзахисного.

У спеціальному судовому провадженні, якщо підозрюваний, обвинувачений не контактує із призначеним захисником на суд покладається не тільки обов'язок щодо забезпечення права на захист, а й оцінка ефективності захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процес: підруч. / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. К.: Центр учбової літератури. 2013. 544 с.
2. Ухвала слідчого судді Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 4 грудня 2019 року. Єдиний унікальний номер справи 242/2005/18. Провадження №1-кп/235/702/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86123320>.
3. Ухвала слідчого судді Херсонського міського суду Херсонської області від 4 грудня. 2019 року. Справа №766/13493/16-к. н/п 1-кп/766/69/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86108960>.
4. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 24 січня 2019 року. Справа № 756/4855/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79393240>.